

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S T

Maandoverzicht nr. 6 - 1974
(Tijdvak van 1-6-1974 t/m 30-6-1974)

I N H O U D

Nr. 1.189.104	Blz.
Activiteiten Oostduitse inlichtingendiensten	1
	4
De CPN-politiek na de verkiezingen	5
(Pro-)Russische jongerenorganisaties	7
Algemeen Nederlands Jeugdverbond	9
Een nieuwe communistische wereldconferentie?	11

Activiteiten Oostduitse inlichtingendiensten.

Niet alleen ter verbetering van de vriendschappelijke, culturele of strikt zakelijke betrekkingen tussen Nederland en de DDR doen Oostduitse instanties hun best nauwe banden met Nederlanders aan te knopen (zie MO 5-74), ook andere minder acceptabele doeleinden streven zij daarbij na.

Al in de 60-er jaren probeerden DDR-inlichtingendiensten langs schriftelijke weg, in de vorm van een "Meinungstest" of een "Preisaus-schreiben" contact te leggen met Nederlanders, die zij later tot mede-werking aan hun dienst trachtten te bewegen.

Men verzond vele folders, prijsvraagformulieren, opiniepeilingen en koos de geadresseerden kennelijk voornamelijk uit telefoonboeken en adresboeken.

In de loop van 1973 is gebleken dat een herziene, verbeterde vorm van deze schriftelijke benaderingswijze wordt gehanteerd.

Werkwijze

Sedert mei 1973 ontvangen Nederlanders van diverse Oostduitse instellingen een op naam gestelde brief, waarin een verzoek vervat is om, tegen vergoeding van onkosten en betaling van een aantrekkelijk honorarium, medewerking te verlenen aan zeer vaag omschreven projecten.

Sommige van deze brieven zijn uit West-Duitsland verzonden. Als een geadresseerde positief reageert op zo'n brief, volgt een - schriftelijke - uitnodiging om, op kosten van de desbetreffende Oostduitse instelling, een persoonlijke ontmoeting te hebben in de DDR, waarbij in een gesprek de specifieke wensen kenbaar zullen worden gemaakt.

De praktijk heeft geleerd dat dergelijke persoonlijke ontmoetingen en gesprekken in werkelijkheid gecamoufleerde benaderingen zijn door een Oostduitse inlichtingendienst.

Wie wordt benaderd?

Aanvankelijk leken de DDR-diensten hun adressenmateriaal geselecteerd te hebben uit de categorie "bezoekers Leipziger Messe" en zich met name te richten op mensen uit het bedrijfsleven met een functie vlak onder de top.

Inmiddels is vastgesteld dat ook andere categorieën DDR-bezoekers benaderd worden, waarbij zeer recent figuren uit de onderwijswereld, die studiereizen naar de DDR hebben gemaakt.

De brieven

Bij de vroegere briefacties waren de brieven alle eensluidend; ditmaal zijn ze veel individueler van stijl. Desondanks zijn er overeenkomsten qua opzet. Sommige alinea's komen zelfs regelmatig terug in de diverse - eerste - brieven.

Een verandering - verbetering - is ook dat nu briefpapier met gedrukte briefhoofden gebruikt wordt, waardoor het epistel een betrouwbaarder, geloofwaardiger uiterlijk krijgt.

Wie zijn de afzenders?

De afzenders zijn alle instituten met fraai klinkende, wetenschappelijk aandoende namen:

Zentraler Informations Verband (ZIV);
Office for foreign Information
of Buero fuer Auslandsinformation;
Institut fuer Strukturforchung;
Institut fuer Politische und Oekonomische Systemanalyse;
Institut fuer Maschinenbau und Transportwesen;
Forschungsvereinigung Entwicklungsprognostik;
Buero Auslandsreisen;
Bureau Studentenuitwisseling.

Opvallend is dat de ondertekenaars van de brieven niet gebonden blijken te zijn aan één bepaald instituut. Dezelfde namen worden gebruikt op briefpapier met verschillend briefhoofd. Dit wijst erop dat het hier waarschijnlijk gaat om instellingen die niet werkelijk bestaan, maar slechts op papier zijn gecreëerd.

Slechts een enkele keer was de afzender een privé-persoon.

Welke inlichtingendiensten schuilen hierachter?

Zekerheid over de identiteit van de inlichtingendienst die zich van deze schriftelijke benaderingsmethode bedient, bestaat niet.

Vermoedelijk hebben we te maken met een afdeling van het Ministerium fuer Staatssicherheit (MfS), hoewel er in enkele gevallen indicaties zijn dat een militaire inlichtingendienst schuilgaat achter deze al dan niet bestaande instellingen.

*

* *

De CPN-politiek na de verkiezingen

De na de verkiezingen voor de Provinciale Staten in CPN-publicaties al merkbare tendens om meer het accent te leggen op buitenparlementaire activiteit en zich te distanciëren van het kabinetsbeleid, blijkt na de verkiezingen voor de gemeenteraden te zijn versterkt. Hoewel de resultaten bij de gemeenteraadsverkiezingen in "De Waarheid" als een consolidatie van de positie van de CPN werden voorgesteld, was er intern wel degelijk teleurstelling. Het partijbestuur, dat op 29 juni vergaderde, gaf daaraan uiting. Op grond van een analyse van de nationale en internationale politieke toestand is een koers uitgezet, waarin samenwerking aan de basis tussen communisten en socialisten weer alle nadruk krijgt, terwijl de realisering van een "werkelijk progressief bewind" verder naar de toekomst is verschoven. De aanvankelijke gedachte dat de CPN door een "constructieve oppositie" het kabinet Den UYL verder naar links zou kunnen dringen, lijkt daarmee definitief te zijn verlaten.

Kenmerkend in de analyse van het partijbestuur, die zijn neerslag vindt in de Verklaring van het Partijbestuur van de CPN van 4 juli, is de centrale rol die aan de Duitse Bondsrepubliek wordt toegekend. Volgens de in de verklaring neergelegde opvattingen zet "de groep Den UYL" de nationale onafhankelijkheid op het spel door toe te geven aan Westduitse verlangens zowel op het terrein van de defensie-politiek als op dat van de herziening van grond- en kieswet ("gericht op voorbereiding van een autoritair bewind in Nederland"). De CPN stelt daar tegenover haar streven naar "nationale zelfstandigheid" door middel van een "echte progressieve concentratie, welke alleen mogelijk is met deelname van de communisten". In dit verband wil zij ijveren voor het versterken van alle organisaties waarvan communisten en socialisten deel uitmaken; de omroeporganisatie VARA wordt hier met name genoemd maar bedoeld is natuurlijk vooral op het NVV.

Op het internationale vlak bepleit de CPN in de verklaring "internationale coëxistentie" oftewel "vreedzaam naast elkaar bestaan van alle staten ongeacht hun maatschappelijk stelsel". In de rede die door fractieleider M. BAKKER voor het partijbestuur werd gehouden (gepubliceerd in "De Waarheid" van 4 juli) en die als basis gediend heeft voor de verklaring van het partijbestuur, wordt uitsluitend de term "internationale

coëxistentie" gebezigd, wellicht omdat gevreesd wordt dat het typisch communistische "vreedzame coëxistentie" afweerreacties zou kunnen oproepen bij de toekomstige partners in een eventuele progressieve concentratie. In datzelfde licht moet misschien ook de stellingname tegenover de socialistische landen worden gezien. In de partijbestuursverklaring wordt nog eens herhaald, dat de CPN zich van misstanden in die landen distancieert en daarvoor niet verantwoordelijk is. De principiële verbondenheid met de "socialistische landen" wordt niet ter sprake gebracht; wel wordt de noodzaak benadrukt van "verscherpte strijd tegen revisionistische stromingen". De heer BAKKER gaf in zijn rede enige reeds bekende voorbeelden van wat de CPN als uitingen van CPSU-revisionisme opvat.

De verklaring van het partijbestuur bevat - afgezien van een "hardere" opstelling tegenover het kabinet Den UYL - weinig nieuwe elementen, die de algemene lijn van de CPN-politiek zouden kunnen wijzigen.

Ook de aankondiging aan het eind van de verklaring, dat het partijbestuur heeft besloten stappen te ondernemen voor een "grondige verbetering" van het functioneren van het partijapparaat, is al eerder te beluisteren geweest. Ditmaal blijken er echter ook consequenties aan te worden verbonden. De districtsbesturen zijn er door het partij-secretariaat van op de hoogte gesteld dat een inventariserend onderzoek zal worden gehouden in een groot aantal geselecteerde afdelingen. Het onderzoek, dat alle partijactiviteiten en de taakvervulling door de leden omvat, zal worden uitgevoerd door een aantal hogere kaderleden, die aan de hand van een zeer uitgebreide vragenlijst een volledig inzicht zullen proberen te verwerven in de feitelijke toestand van de partij. Op basis van de resultaten van dit onderzoek, dat eind augustus zal worden afgesloten, zullen dan maatregelen worden genomen.

(Pro-)Russische jongerenorganisaties

Blijkens een artikel in het Informatie-bulletin, dat door de Ambassade van de Sowjet-Unie wordt uitgegeven (nr. 16 d.d. 18-4-'74), is in Moskou een "Jeugdcommissie van de vereniging USSR-Nederland" in het leven geroepen. De oprichting van de commissie, die ongeveer honderd leden zou tellen, is een gevolg van een in november 1973 door het bestuur van de vereniging "USSR-Nederland" genomen besluit. Analoog aan de doelstellingen van de verenigingen "USSR-Nederland" en "Nederland-USSR" streeft de commissie er naar wederzijds begrip en vriendschap tussen de jeugd van de Sowjet-Unie en Nederland te bevorderen door in de Sowjet-Unie voorlichting te verstrekken over Nederland en uitwisselingsprojecten op touw te zetten. Er is een bestuur samengesteld, bestaande uit acht personen en onder voorzitterschap van W. MO, correspondent van het Sowjet-persbureau "Nowosti".

Door de vereniging "Nederland-USSR" werd reeds in het voorjaar van 1973 de oprichting van een afzonderlijke jeugdgroepering geëntameerd naar aanleiding van het Tiende Wereldjeugdfestival in Oost-Berlijn (juli/augustus 1973). Het Jongeren-Kontakt voor Internationale Uitwisseling (JKU), dat daaruit is voortgekomen, bleek zich echter niet in alle opzichten naar de wensen van de vereniging "Nederland-USSR" te willen richten. Het streeft naar de vorming van een communistische jongerenorganisatie, die op den duur zal kunnen fungeren als een pro-Russisch alternatief voor het aan de CPN gebonden Algemeen Nederlands Jeugd Verbond (ANJV). De ontwikkeling naar zo'n organisatie wil het JKU echter wel laten verlopen via het organiseren van reizen en uitwisselingsprojecten; soortgelijke activiteiten derhalve als ook een jeugdafdeling van de vereniging "Nederland-USSR" voor zijn rekening zou moeten nemen.

Omdat JKU als jeugdorganisatie waarschijnlijk voor de vereniging verloren zal gaan, heeft het verenigingsbestuur onlangs opnieuw aan een groep jongere leden gevraagd de mogelijkheden voor het oprichten van een jeugdafdeling te onderzoeken. Voor de leiding van de vereniging vormt daarbij een belangrijke overweging, dat het huidige kader dringend aan verjonging toe is.

Het valt te voorzien dat zich in de onderlinge relatie tussen het JKU, een toekomstige jeugdafdeling van de vereniging "Nederland-USSR" en

de vereniging zelf de nodige moeilijkheden zullen voordoen. Beide jeugdorganisaties zullen hun aanhang uit dezelfde groep recruterén. Daarnaast zullen beide met dezelfde organisaties in de Sowjet-Unie zaken moeten doen.

Het JKU zal zich, indien het zich ook op het terrein van de uitwisseling wil handhaven, waarschijnlijk meer gaan richten op andere Oosteuro-pese landen dan de Sowjet-Unie. Voor 1975 staan er al reizen naar de DDR op het programma.

Algemeen Nederlands Jeugdverbond

Acties werkende jongeren

Het ANJV zette haar acties ten behoeve van de werkende jongeren voort. In de Schouwburg te Sittard werd een jongerenmanifestatie tegen het jeugdloon gehouden. De organisatie was in handen van het ANJV, het NVV-Jongerencontact en het VJV (Vormingswerk Jonge Volwassenen). Tijdens de bijeenkomst werd een motie aangenomen waarin aan de Minister van Sociale Zaken zeven eisen werden gesteld, alle betrekking hebbende op het jeugdloon en de opheffing van de jeugdwerkloosheid.

De KWJ (Katholieke Werkende Jongeren), die overal elders in het land bij soortgelijke manifestaties samen met het ANJV en het NVV-Jc tot de initiatiefnemers behoorde, besloten in Sittard als organisator verstek te laten gaan. De vijf redenen hiertoe werden middels een pamflet ter kennis van de deelnemers aan de manifestatie gebracht. Samengevat komt het hierop neer dat de KWJ weigert zijn naam aan de organisatie van de manifestatie te verbinden, omdat de gestelde eisen niet zijn opgesteld en de manifestatie niet is georganiseerd door groepen actieve werkende jongeren maar door vormingswerkers, stagiaires en vriendjes van dezen. De KWJ is van mening dat hierdoor de werkende jongeren het gevaar lopen gebruikt te worden voor linkse politieke doeleinden. De KWJ stelt dat door deze manier van organiseren de werkende jongeren niet de kans krijgen zelf actie te voeren voor hun belangen, maar integendeel worden "gerustgesteld, tam gehouden en betutteld" door VJV, Sociale Academies, vakbonden en politieke partijen.

Landelijk Aktiekomitee van Werkers in de Gezondheidszorg (LAK)

In het Landelijk Aktiekomitee van Werkers in de Gezondheidszorg, dat op 8 juni j.l. te Utrecht een meeting organiseerde tegen de bezuinigingsplannen van de regering op het gebied van de gezondheidszorg, werkt het ANJV samen met enkele andere organisaties. De meeting te Utrecht werd door + 1500 werkers in de gezondheidszorg bijgewoond.

Uit het feit, dat de ordedienst bij de meeting voor het grootste deel uit leden van het ANJV en de CPN bestond, zou kunnen worden afgeleid dat deze groeperingen een belangrijk aandeel in de organisatie hadden.

Een bestuurslid van het ANJV te Utrecht was echter nogal teleurgesteld omdat de Utrechtse ANJV-leden niet bereid waren geweest actie te voeren.

Hoewel het LAK zeer ingenomen was met de resultaten die met de acties zijn bereikt (personeelsaanvulling, vakantieduurverlenging en werktijdverkorting), zullen de acties worden voortgezet voor inwilliging van de volgende eisen:

- volledige intrekking van de personeelsstop;
- geen vermindering van het aantal ziekenhuisbedden;
- recht op een goede gezondheidszorg voor iedereen.

Het voorlopig actiecomité gezondheidszorg Eindhoven, bestaande uit vertegenwoordigers van het Diakonessenhuis, het Catharina- en het St. Jozefziekenhuis en van de ANJV-afdeling Eindhoven, belegde daartoe op 24 juni een protestavond.

De weigering van de Utrechtse ANJV'ers om in actie te komen is, gezien de omstandigheden - vergaderingen worden er niet gehouden en er bestaat vrijwel geen contact tussen de leden onderling - misschien niet verwonderlijk. Opvallend is wel dat deze inactiviteit niet op zichzelf staat. In Rotterdam werd n.l. voor de 18e mei j.l. een ANJV-propaganda-fietstocht door de stad aangekondigd. Van deze fietstocht is op de aangekondigde datum echter totaal niets waargenomen. Omtrent de reden van het niet doorgaan is tot nu toe niets bekend geworden.

Gezien de uitspraak van een CPN-districtsbestuurder in Zaandam tijdens de 1 mei-toespraak schijnt ook daar de jeugd "uit de handen van het ANJV te glippen".

EEN NIEUWE COMMUNISTISCHE WERELDCONFERENTIE ?

Een kwestie die op het ogenblik de communistische wereldbeweging intens bezig en bovendien verdeeld houdt, is de door Moskou gewenste wereldconferentie van communistische partijen. Geen wonder, die verdeeldheid, want de oproep tot een dergelijke conferentie brengt direct een van de meest netelige problemen die de beweging kent, ter tafel, nl. dat van de onderlinge verhoudingen binnen de beweging: terwijl deze duidelijk niet meer monolithisch is, blijft Moskou ernaar streven de CP-en onder en achter zich te disciplineren. Als een van de belangrijkste middelen daartoe probeert het juist die wereldconferentie aan te grijpen.

In het stalinistische verleden leverde die disciplinerende geen problemen op. De Communistische Internationale (Comintern) eerst, het Communistisch Informatiebureau (Cominform) daarna, leverden het organisatorische raam waarin Moskou de beweging naar zich schikte. In 1956 echter werd het Cominform opgeheven nadat CHROESTSJOW op het 20e congres van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) met zijn destalinisatiereede de deur op een kier had gezet voor het differentiatieproces dat aan de gesloten eenheid van de communistische partijen een einde maakte.

Aanvankelijk was dat overigens nog niet zo duidelijk. Om, nu een overkoepelend orgaan voor de communistische beweging ontbrak, toch lijn in de zaak te houden, besloot men regelmatig wereldconferenties te houden. In 1957 vond de eerste plaats, in 1960 de tweede. Het feit dat de CPSU weinig moeite had deze conferenties bijeen te krijgen - al kwam op de tweede al wel het geschil tussen de CPSU en de Chinese communisten de verhoudingen vertroebelen - toont hoezeer Moskou toen nog voor vrijwel de hele beweging het "leidend centrum" was.

In 1969, bij de derde wereldconferentie, was er wel wat veranderd. Om te beginnen had Moskou niet minder dan zes jaar nodig om te bewerkstelligen dat de conferentie er kwam *). Toen het zover was, bleek dat Moskou van de \pm 90 door de CPSU erkende CP-en er 75 bijeen had weten te brengen. Van die 75 toondener zich 49 niet bereid Moskou te volgen bij de aanval op de Chinese communisten en toen het hoofddocument moest worden ondertekend, bleken slechts 61 delegaties hiertoe zonder voorbehoud bereid.

*) Het plan deze 3e conferentie te houden dateerde nog uit de periode CHROESTSJOW. Zijn val en later de gebeurtenissen in 1968 in Tsjechoslowakije gaven natuurlijk extra vertraging.

Dat document was bovendien nog heel anders van inhoud dan de declaraties van de voorgaande conferenties. Die presenteerden zich nog nadrukkelijk als "de generale lijn" waaraan alle CP-en zich, onder verwijzing naar de voorhoederol van de CPSU, hadden te houden. Het document van 1969 daarentegen viel op door de veelvuldige verwijzingen naar de "verschillen" in de communistische wereld en door de vaststelling dat daarin geen leidend centrum meer bestond.

Het is begrijpelijk dat de meeste commentaren destijds in de richting gingen van: de conferentie heeft formeel en definitief een eind gemaakt aan de eenheid van de internationale communistische beweging onder CPSU-primaat een praktische legalisatie van het pluralisme in de beweging terwijl de opzet was herstel van de eenheid onder CPSU-voogdij, is het resultaat geweest dat de organisatoren, de CPSU inclusief, in de bestaande onenigheid hebben berust.

Helemaal onjuist waren die conclusies niet. Maar ze zijn wel te stellig en te voorbarig gebleken omdat daarbij over het hoofd werd gezien dat Moskou's betrekkelijke meegaandheid voor alles een gevolg was van tactische overwegingen: de emoties die naar aanleiding van de inval in Tsjechoslowakije in de beweging waren opgelaaid, moesten worden gestust. Van berusten in de situatie was er voor wat de CPSU betreft bepaald geen sprake. Integendeel, in de periode tussen 1969 en de eerste oproepen tot een nieuwe wereldconferentie is Moskou onverdroten doorgegaan met het streven naar eenheid onder CPSU-leiding. In het eerste kwartaal van 1972 liep dit zelfs uit op een complete campagne van Sowjet- en Sowjetgetrouwe Oosteuropese zijde, waarin de overheersende positie van de Sowjet-Unie en de CPSU in de communistische beweging op een bijna anachronistische manier werd verdedigd.

Waarschuwend voor elke oppositie tegen de bijzondere rol van de Sowjet-Unie, stelde een blad als Mezhdunarodnaya Zhizn (Internationaal Leven. Spreekbuis van het Sowjetministerie van Buitenlandse Zaken) bijgevallen door verschillende Oosteuropese stemmen: "De ervaring van meer dan een halve eeuw toont zonneklaar dat het hoofdcriterium voor elke vooruitstrevende beweging allereerst bestaat in haar verhouding tot ons land en in haar objectieve waardering van de binnen- en buitenlandse politiek van de Sowjetstaat...". In feite ging het hier om een nieuwe aanbeveling van de oude Comintern- en Cominformpraktijken die de

Sowjetkoers verhieven tot "algemeen geldende lijn" en die de buitenlandse Sowjetpolitiek voorzagen van de internationale ideologische bijval, waardoor deze werd uitgetild boven het niveau van gewone machtspolitiek.

De campagne eindigde nog in 1972, waarschijnlijk vooral omdat Moskou zich intensief ging bezighouden met het in de praktijk brengen van deze ideeën, maar dan in een specifiek kader. Met het oog op de détente, die geactualiseerd werd door de in 1973 gestarte Conferentie voor Europese Veiligheid en Samenwerking (CEVS), ging Moskou werken aan de gelijkshakeling van de politiek van de landen van het Sowjetblok tegenover het Westen, teneinde op die CEVS tegenover het Westen een gemeenschappelijk front te kunnen presenteren.

Afgezien van het feit dat Roemenië hierbij uit de boot viel (maar dat was te verwachten) lukte dit wel. Het lijkt daarom waarschijnlijk dat Moskou de coördinatie-idee van het socialistisch landenstelsel op het partijstelsel wil overdragen. En dan niet alleen, dat wordt duidelijk uitgesproken, een politieke coördinatie, uitlopend in "eenheid van actie" waartoe ook de conferentie van 1969 opriep maar bovendien een ideologische coördinatie, d.w.z. een maximale conformering aan het Sowjetmodel.

Ongeacht de uitspraken van de Conferentie van 1969 is het doel van de CPSU dus gebleven een zo groot mogelijke eenheid onder eigen primaat. Daarmee zijn tevens de moeilijkheden die aan de conferentie van 1969 ten grondslag lagen, dezelfde gebleven. Over die moeilijkheden hierna. Eerst worden de punten besproken waarop het CPSU-streven zich momenteel richt.

Moskou's doelstellingen

Het meest in het oog springende doel dat de CPSU met een wereldconferentie hoopt te bereiken is een collectieve afrekening met de Chinese leiders. Vrijwel alle oproepen tot het houden van zo'n conferentie gaan vergezeld van meer of minder heftige aanvallen op het maoïsme. Zo viel BI , CC-secretaris van de Tsjechoslowaakse CP, toen hij zich december 1973 voor de wereldconferentie uitsprak, uit: "De maoïstische leiding heeft zich definitief van de marxistisch-leninistische principes afgekeerd en stelt zich op een anti-Sowjet en anti-socialistisch standpunt." HA , algemeen-secretaris van de Amerikaanse CP en belangrijk spreekbuis van Moskou, noemde in februari het maoïsme een opportunis-

tische en contra-revolutionaire kracht, om door te gaan. "De contra-revolutie is in wezen anti-Sowjet, omdat de Sowjet-Unie in deze wereld de machtigste revolutionaire kracht is."

Deze uitlatingen geven precies aan waarom het in wezen gaat. De Chinezen immers erkennen niet dat de Sowjet-Unie de machtigste of zelfs überhaupt een revolutionaire kracht is. Zij stellen het omgekeerde. Daarmee doen zij een aanval op het hart van het beeld dat Moskou van zichzelf heeft.

Een compromis is hier, dat is al jaren duidelijk, uitgesloten. Alleen een veroordeling kan Moskou genoegdoening geven.

Nu moet men wel opletten waar het bij zo'n veroordeling precies om gaat. Er wordt in commentaren vaak gesproken over veroordeling van "de" Chinezen en "excommunicatie" van de Chinese partij. De aanvallen van Sowjet- en Sowjetgetrouwe kant zijn echter uitsluitend gericht op de (huidige) maoïstische leiding van de Chinese CP en op het maoïsme als ideologie. Moskou's doel is dus niet zoiets als de Chinese CP in haar totaliteit uit de communistische beweging te (doen) zetten, maar te bewerken dat alleen de Chinese partijleiding en het maoïsme door het grootst mogelijke aantal CP-en in de ban wordt gedaan. Dat zou zowel bevestiging van Moskou's primaat inhouden (de kern van het ideologische geschil met de Chinezen), als de weg openhouden voor toenadering tot de CP-China na MAO.

Een tweede doelstelling van Moskou is, zoals het officieel heet, te komen tot een gemeenschappelijke waardering van de wijzigingen die zich sinds 1969 (het jaar van de vorige wereldconferentie) op internationaal gebied hebben voorgedaan. Dit mede i.v.m. de Sowjetpolitiek van vreedzame coëxistentie en ontspanning. Duidelijker: Moskou wil dat de communistische beweging de buitenlandse Sowjetpolitiek zoals BREZJNEV die vorm geeft, sanctioneert en steunt.

Nu doen de meeste partijen dat al wel. Maar bij een aantal bestaat er twijfel t.a.v. Moskou's motieven. Daar is de Chinese beschuldiging dat de Sowjet détente-politiek mikt op een overeenkomst tussen de supermachten, die ten koste gaat van de kleine en middelgrote landen en de revolutionaire krachten in de wereld. Een stelling waartegenover bijvoorbeeld de Roemeense, Spaanse en Noordvietnamese CP-en niet geheel

afwijzend staan. De Spaanse communisten hebben nog een ander verwijt. Zij werpen Moskou voor dat de economische samenwerking die de Sowjet-Unie met de Westerse landen nastreeft het kapitalistische stelsel daar kan versterken en dat de van Sowjetzijde gepraktiseerde vreedzame coëxistentie de sociale en politieke status-quo in de wereld zou kunnen bevriezen, waardoor de CP-en in de Westerse landen gedwongen zouden zijn van de verovering van de macht af te zien.

Dergelijke kritiek is voor Moskou onaanvaardbaar omdat daardoor de buitenlandse Sowjetpolitiek wordt teruggebracht tot het niveau van nationale belangenpolitiek. Zoals al werd opgemerkt, Moskou wil juist de pretentie van het tegenovergestelde handhaven. Het streven van de Sowjetleiders de communistische wereldbeweging te laten meewerken aan het succes van hun buitenlandse politiek, wordt immers gemotiveerd vanuit de pretentie dat deze politiek een "klasse-karakter" heeft. D.w.z. dat zij met het belang van de Sowjet-Unie ook het belang dient van de strijd die volgens de communisten overal ter wereld door de bevrijdingsbewegingen en de arbeiders tegen het imperialisme en kapitalisme wordt gevoerd. Populair gezegd: wat goed is voor de Sowjet-Unie is vanzelf ook goed voor het wereldcommunisme. Dit punt is voor Moskou zo essentieel dat het er zeker op uit zal zijn door een nieuwe wereldconferentie, althans door een zo groot mogelijk aantal deelnemende partijen, dit "klassekarakter" van de buitenlandse Sowjetpolitiek op de een of andere manier, hoe algemeen ook, te laten erkennen.

Min of meer met de voorgaande hangt een derde doelstelling samen. Moskou wil niet dat de détentepolitiek tussen de "kapitalistische" en "socialistische" landen leidt tot het vervagen van de ideologische grens tussen Westerse denkbeelden en het communisme. Vandaar het verzet van de Sowjet-Unie op de CEVS tegen de door het Westen voorgestane vrijere uitwisseling van personen en ideeën. Vandaar ook de voortdurende bemoeienis in het Oostblok om te komen enerzijds tot een gezamenlijk zich afschermen voor de Westerse invloeden, anderzijds tot een gecoördineerd propaganda offensief naar buiten.

Vreedzame coëxistentie, die naar Sowjetopvatting de huidige situatie kenmerkt en waaruit de détentepolitiek voortvloeit, leidt, alweer naar Sowjetopvatting tot verheviging van de ideologische strijd.

Wat Moskou nu binnen het kader van het Oostblok wenst, wenst het eveneens van de internationale beweging, nl. dat het tegenover de Westerse denkbeelden tot een gezamenlijke frontvorming komt, waarbij aan de ideologische verschillen binnen de beweging een eind wordt gemaakt en waardoor een gecoördineerd ideologisch offensief mogelijk wordt. Door middel van de wereldconferentie zou dit doel bereikt moeten worden. De achterliggende gedachte is daarbij dat wereldconferenties in de toekomst frequenter en regelmatig moeten plaatsvinden, geïnstitutionaliseerd moeten worden.

Terzijde en teruggrijpend op de eerste doelstelling kan hier worden opgemerkt dat deze door Moskou gewenste ideologische eenheid zich tevens automatisch tegen het maoïsme richt.

Een vierde doelstelling tenslotte is speciaal op de Westeuropese CP-en betrokken. Moskou is al een tijd bezorgd over de neiging van de Westerse CP-en een eigen, Westeuropese weg naar het socialisme te zoeken. Daarbij spelen sommige partijen met denkbeelden als handhaving van het meerpartijenstelsel, van de bestaande vrijheidsrechten, een eigen rol van Europa tussen de VS en de SU e.d.. Zulke zaken passen niet in het beeld van Moskou. Het liet dat ook goed blijken toen de Westeuropese CP-en op hun Brusselse conferentie in januari j.l. zich met die eigen weg nogal uitvoerig bezighielden. In de berichtgeving over de bijeenkomst liet Moskou dit aspect geheel onvermeld. Maar des te dringender wees het erop dat het doel van de bijeenkomst was "de eenheid van de communistische wereldbeweging te versterken op basis van de principes van het marxisme-leninisme en het proletarisch internationalisme". Achteraf kwam duidelijk naar buiten dat Moskou over Brussel teleurgesteld was en niets liever wilde dan de Westeuropese CP-en in politiek en ideologisch opzicht weer nauwer aan zich te binden en ze in te schakelen in de (door haar gecoördineerde) strijd tegen het kapitalisme *).

In dit verband is regelmatig sprake van een pan-Europese conferentie, een bijeenkomst dus van West- en Oosteuropese CP-en zoals laatst gehouden in 1967 in Karlovy Vary (Karlsbad). Hierover is een vrij intensief bilateraal overleg tussen Oost- en Westeuropese CP-en gaande en bovendien schijnt er een voorbereidings-comité te zijn gevormd om een

*) Bij de hiervoorgaande omschrijving van Moskou's doelstellingen m.b.t. een wereldconferentie is gebruik gemaakt van H.T.I. , Kommunistische Gipfeltreffen 1974/75 in Deutschland Archiv april 1974.

agenda samen te stellen en aarzelende CP-en voor zo'n pan-Europese conferentie te winnen.

Tegenstroom

Zoals al is opgemerkt bestaat er binnen de beweging nogal wat weerstand tegen Moskou's streven. Illustratief is de manier waarop tot dusver de campagne voor de conferentie verlopen is. Die campagne begon vrij besmuikt en zoals gebruikelijk hield de CPSU zich op de achtergrond met het doel de Moskougetrouwe CP-en de eerste propaganda te laten voeren om dan op een geschikt moment zelf naar voren te kunnen komen met de mededeling dat zij, de CPSU, graag tegemoet zou komen aan de roep om een nieuwe conferentie.

Waarschijnlijk begin 1973 maar het kan ook eerder zijn geweest, heeft Moskou het besluit een wereldconferentie te houden genomen en de taktiek voor de campagne vastgesteld met de CP-en die een taak bij de propaganda zouden krijgen. Het internationale tijdschrift "Vraagstukken van Vrede en Socialisme" dat een belangrijke (pro-Moskou) opinievormende rol in de communistische beweging speelt, begon althans voorjaar 1973 het thema "wereldconferentie" te bespelen. Het mei-nummer bracht een artikel van TE [naam], CC-secretaris van de Bulgaarse CP, waarin deze betoogde dat de CP-en moesten komen tot het gezamenlijk uitwerken en harmoniseren van hun politiek en wel binnen het raam van de daartoe "geëigende organisatorische vormen", zoals internationale conferenties. Dit, nog niet erg geprononceerde, artikel werd gevolgd door andere van gelijke strekking.

Duidelijker werden de uitspraken tegen het eind van 1973. Op 3 november verklaarde MI [naam], voorzitter van de Westduitse CP dat het volgens zijn partij "tijd werd" voor een nieuwe wereldconferentie. Kort daarop, begin december, stelden KA [naam] en ZH [naam], partijleider resp. van de Hongaarse en Bulgaarse CP, tijdens een Bulgaars-Hongaars topgesprek, dat het volgens hen "hoog tijd" was voor een nieuwe wereldconferentie.

Een ideale gelegenheid om de stemming te peilen en reclame te maken voor de conferentie leek de tweejaarlijkse bijeenkomst ter bespreking van de afgelopen verslagperiode van het al genoemde blad "Vraagstukken van Vrede en Socialisme". Maar hoewel tijdens de van

7 tot 9 januari in Praag gehouden bijeenkomst, waar vertegenwoordigers van 67 CP-en aan deelnamen, van Oosteuropese zijde sterk voor een nieuwe wereldconferentie werd gepleit, was daarvan in het slotcommuniqué nauwelijks iets terug te vinden. In plaats van de campagne een krachtige impuls te geven, maakte deze bijeenkomst dus duidelijk dat heel wat partijen zich verzetten tegen een nieuwe wereldconferentie. Het is daarom begrijpelijk dat toen ook de eind januari gehouden conferentie van Westeuropese CP-en geen neiging toonde de campagne te steunen, het gerucht ontstond dat Moskou het plan een wereldconferentie te organiseren in de ijskast had gezet. Maar dat bleek onjuist. Moskou, nog altijd meer op de achtergrond, en haar getrouwen meer openlijk, bleven ijveren voor de idee. Daarbij werd vooral de viering aangegrepen van het feit dat afgelopen maand 5 jaar geleden de vorige wereldconferentie in Moskou plaatsvond.

Op 5 juni schreef het partijdagblad Prawda: "Veel zusterpartijen stellen voor nu gezamenlijk beslissende stappen te zetten teneinde de communistische beweging ideologisch en politiek te versterken en haar rol te vergroten De CPSU staat klaar om praktische initiatieven (hiertoe) te ondersteunen en deze samen met andere marxistisch-leninistische partijen te realiseren".

Dit artikel vond veel weerklank - maar hoofdzakelijk bij Moskou's Oosteuropese bondgenoten. Daarmee werd duidelijk dat ook deze gelegenheid het koor van voorstanders niet had uitgebreid. De DDR, Bulgarije, Polen en Hongarije hadden zich immers al eerder pro uitgesproken. Maar de partijen van Roemenië, Joegoslavië, Noord-Korea en Noord-Vietnam, erkende tegenstanders van het plan, toonden ook nu weer geen enkele neiging tot grotere meegaandheid. Hetzelfde geldt voor de prominente niet-regerende CP-en, zoals de Italiaanse, Japanse, Spaanse en zelfs de toch vrij sterk op Moskou georiënteerde Franse CP. Het zijn onder de niet-regerende CP-en vooral de kleine en minder belangrijke die zich openlijk voor de conferentie uitgesproken hebben: de CP-en van Luxemburg, West-Berlijn, West-Duitsland, de Verenigde Staten, Oostenrijk, Cyprus, Ierland, Griekenland (alleen de pro-Moskou groep, de andere uiteraard niet) en Peru. De rest van de in totaal ongeveer 65 niet-regerende CP-en houdt zich, voorzover zij niet uitgesproken tegen is, op de vlakte, al moet hierbij wel worden aangetekend dat de meeste Latijnsamerikaanse en

Midden-Oosten partijen pro-Moskou zijn.

Al met al lijkt het er niet op dat de aktiviteit rond het lustrum van de vorige wereldconferentie de zaak zo heel veel verder heeft gebracht.

Onder de tegenstanders van de conferentie hebben m.n. de Japanse en Spaanse CP zich het meest uitgesproken getoond, terwijl ook de Roemeense CP moet worden genoemd. Het Japanse standpunt werd o.m. in een nieuwjaarsrede, door partijvoorzitter MI uiteengezet. Vaststellend dat er mensen waren die voor een nieuwe internationale conferentie ijverden, zei MI :

"Zich op het standpunt stellen dat de denkbeelden van deze of gene partij de universele zijn en die partijen aanvallen die niet "loyaal" aan deze denkbeelden zijn - proberen zodoende een zogenaamde "ideologische eenheid" te bereiken, is niet alleen ondenkbaar vanuit marxistisch-leninistisch standpunt, het moet bovendien uitlopen op een poging tot het stichten van zowel een centrum als een gerechtshof voor de internationale communistische beweging." Zulk streven zou door de CP Japan steeds worden bestreden, aldus MI .

Het partijblad Akahata heeft dit standpunt meermalen herhaald.

Ook de Spaanse CP heeft zich ondubbelzinnig tegen Moskou's wensen uitgesproken. In feite was de Spaanse CP de eerste die de oppositie begon. Dat gebeurde vorig jaar september toen AZ, lid Executief Bureau, in een CC-rapport waar de hele partijleiding zich achter stelde, de aanval opende op het al genoemde TE -artikel dat de campagne voor de wereldconferentie opende. Dit rapport, de scherpste kritiek op Moskou's streven tot nu toe, gaat Moskou's bedoelingen met de wereldconferentie stuk voor stuk te lijf.

Wat de veroordeling van de Chinezen betreft, AZ noemt het volslagen irreëel te geloven dat een gezamenlijk anti-Chinees optreden de verdeeldheid in de communistische beweging kan overwinnen. Zo'n poging zou inhouden dat men zich bedient van de communistische beweging in een conflict tussen staten. Nadat AZ zo de nationalistische motieven van de Sovjet-Unie aan de kaak heeft gesteld en enkele ideologische pretenties doorgeprikt, verklaart hij categorisch dat de Spaanse CP zich niet in een anti-Chinese campagne zal laten meeslepen.

Het streven naar ideologische eenheid komt er niet beter af. Dit loopt, aldus AZ , onvermijdelijk uit op de sanctionering van de positie van de CPSU als leidend centrum en scheidsrechter en op de mogelijkheid partijen die een eigen koers volgen, te veroordelen. AZ moet daar niets van hebben. De idee van ideologische eenheid en wat daaraan vastzit noemt hij een terugdraaien van de besluiten van de wereldconferentie van 1969 toen immers erkend werd dat er geen leidend centrum bestond.

Ook voor de stelling dat de buitenlandse Sowjet-politiek volledig recht doet aan de belangen van de CP-en in de niet-socialistische landen maakt AZ geen halt. Hij stelt dat er wel degelijk tegenspraak kan zijn tussen de nationale belangen van de Sowjet-Unie en de belangen van de revolutionaire beweging. De huidige politiek van détente en streven naar economische samenwerking met de kapitalistische landen bijv., is volgens AZ wel in het belang van de Sowjet-Unie maar zou best eens kunnen leiden tot een vastleggen van de "socio-politieke status quo" waarbij elke sociale verandering in de kapitalistische landen onmogelijk wordt. Geen bereidheid dus bij de Spaanse CP tot kritiekloze aanvaarding van BREZJNEV's buitenlandse politiek.

Dat deze kritiek de gevoelige plekken raakte, bewees de reactie. Partiaiaia Zhizn (Partijleven) van februari 1974 beschuldigde AZ van grove verdraaiingen, maar deed tegelijk alle moeite om te ontkennen dat het (opnieuw) instellen van een leidend centrum het doel van de conferentie zou zijn. In haar antwoord hierop noemde de Spaanse CP de CPSU-uitspraak dat niemand streeft naar herstel van een leidend centrum "erg nuttig", stelde zij verder dat de kritiek onweerlegd was en maakte zij duidelijk niet in het minst van gedachten te zijn veranderd inzake de conferentie.

Het Roemeense verzet richt zich op dezelfde punten. Tegen veroordeling van de Chinezen, tegen het streven de idee van een leidend centrum op de een of andere manier weer naar voren te halen en tegen het aanvaarden van een door Moskou voorgeschreven politieke lijn.

Omdat de Roemenen als enigen binnen de kring van Moskou's Warschau Pact-bondgenoten Moskou's verlangen naar een wereldconferentie niet steunen, hebben zij het niet gemakkelijk. Vele oproepen binnen het Oosteuropese blok tot het houden van een conferentie gaan vergezeld van

scherpe polemiek die duidelijk tegen Roemenië is gericht, al wordt het land niet met name genoemd. Anderzijds biedt Roemenië's positie ook extra oppositie-mogelijkheden. Zo zou Roemeense tegenstand er de oorzaak van zijn geweest dat de in april gehouden topconferentie van het Warschau Pact niet tot een gezamenlijke, door Moskou gewenste, oproep tot het houden van een wereldconferentie gekomen is. Al staan de Roemenen dan alleen binnen het Sowjetblok zij laten niet na duidelijk te maken dat zij in de wereldbeweging niet alleen staan.

In januari j.l. bijvoorbeeld publiceerde het Roemeense partijblad Scinteia nog eens uittreksels uit de resolutie van het november 1973 gehouden Japanse partijcongres en wel precies die gedeelten waarin een nieuwe wereldconferentie werd afgewezen. De Roemeense CP doet er trouwens alles aan een intensief contact met de andere "autonomistische" CP-en te bewerkstelligen.

De perspectieven

In feite gaat het nog steeds om dezelfde dingen als in 1969. De kwesties die toen tot meningsverschillen leidden, doen dat nu nog: de al dan niet gezamenlijke veroordeling van de Chinese communisten, wel of geen voorrangspositie voor Moskou. Daarbij zijn de "kampen" (als men dat zo mag zeggen) binnen de beweging grosso modo dezelfde gebleven, al vond er wel eens een kleine verschuiving plaats. Zo stelt de Cubaanse CP, die aan de wereldconferentie van 1969 slechts met een waarnemer deelnam, zich nu veel Moskougetrouwer op. Maar de partijen die in 1969 de meest uitgesproken voorstanders van meer autonomie waren, zijn dat nu nog: de Italiaanse, Spaanse, Japanse en Roemeense CP, om de belangrijkste te noemen. En net als toen kan de CPSU ook nu nog aanspraak maken op de trouw van een aanzienlijk deel van de beweging.

De uitkomst van een nieuwe wereldconferentie zou daarom, bijzondere omstandigheden daargelaten, wel eens in wezen gelijk kunnen zijn aan die van de vorige: een bevestiging van de differentiatie binnen de beweging aan de ene kant en aan de andere kant een gedeeltelijk succes voor Moskou. Dat gedeeltelijke succes zou daarin kunnen bestaan dat Moskou alleen door het feit van een conferentie al het isolement van de Chinese CP zou kunnen onderstrepen en (evt. tegen de afspraken in) toch een groot aantal CP-en tot uitspraken tegen het maoïsme bewegen. Verder lijkt het mogelijk op

zo'n conferentie een politiek program op te stellen waarin zeker niet alle maar toch een aanzienlijk aantal Sowjet-doelstellingen kan worden verwerkt en dat, ook weer niet door alle, maar wel door een aanzienlijk aantal partijen wordt aanvaard.

Daarom lijkt het toch wel waarschijnlijk dat de conferentie er, ondanks de tegenstand, op een gegeven ogenblik zal komen. Wanneer, valt echter met geen enkele zekerheid te voorspellen. De tegenstand, actief of passief, schijnt zelfs zo groot te zijn geworden dat momenteel opnieuw wordt bericht dat Moskou het plan in de ijskast heeft gezet. Het eerste doel zou nu volgens deze uit Oost-Europa afkomstige berichten het organiseren van een pan-Europese CP-en conferentie zijn. Het lijkt een redelijke veronderstelling dat Moskou deze het liefst bijeen zou zien komen na een voor de Sovjet-Unie gunstige afsluiting van de CEVS. Het prestige van de CPSU tegenover de Europese CP-en zou daardoor versterkt worden en onder invloed daarvan zouden deze partijen zich meer naar Moskou kunnen schikken. Onder zulke omstandigheden zou een pan-Europese conferentie tevens een gunstig opstapje kunnen vormen voor een wereldconferentie.

Maar dit zijn speculaties. Feit blijft, dat een belangrijk deel van de communistische beweging niet geneigd is de ambities die Moskou met een nieuwe wereldconferentie heeft, te helpen realiseren.